

POSTANOWIENIE

Dnia 25 maja 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marian Kocon

SSN Anna Owczarek

w sprawie z wniosku Skarbu Państwa - Prezydenta W.
przy uczestnictwie J. W., M. J., M. G., A. H., D. J. i Z. W.
o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 25 maja 2021 r.,
na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w W.
z dnia 28 marca 2019 r., sygn. akt V Ca (...),

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania oraz
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Skarb Państwa - Prezydent W. w dniu 17 listopada 2014 r. wystąpił z wnioskiem o zmianę postanowienia Sądu Rejonowego w W. z dnia 20 kwietnia 2011 r., sygn. akt I Ns (...), stwierdzającego, że spadek po A. S. K. - uznanym za zmarłego z dniem 1 maja 1946 r. postanowieniem Sąd Rejonowy w W. z dnia 8 lutego 2011 r., sygn. akt I Ns (...) - ostatnio stale zamieszkałym przy ul. P. w W., na podstawie ustawy nabyła siostra J. C. i orzeczenie, że spadek przypada

spadkobiercy ustawowemu Skarbowi Państwa - Prezydentowi W.. Jako uczestników postępowania oznaczył J. W., M. J., M. G., A. H., D. J., E. W..

Pismem z dnia 26 marca 2015 r. pełnomocnik uczestników J. W., M. J., M. G., A. H., D. J. wniósł o oddalenie wniosku w całości.

Sąd Rejonowy w W. postanowieniem z dnia 27 kwietnia 2015 r. wezwał do udziału w sprawie Z. W. jako spadkobiercę po zmarłej uczestniczce E. W. a postanowieniem z dnia 8 października 2015 r. oddalił wniosek.

W sprawie ustalono, że A. S. K. urodził się w dniu 21 kwietnia lub 02 maja 1890 r. w W. jako syn A. i G. z domu K.. Ostatnio stale zamieszkiwał w W. przy ul. P.. Pozostawał w związku małżeńskim z E. z domu S.. Nie miał dzieci naturalnych, przysposobionych ani pozamałżeńskich. Miał jedną siostrę J. C.. A. K. (ojciec spadkodawcy) zmarł dnia 16 czerwca 1921 r., natomiast matka G. K. - dnia 30 kwietnia 1925 r. W związku z działaniami wojennymi A. S. K. został powołany do wojska w 1939 r. jako lekarz rezerwy. J. C. otrzymywała od niego nieregularnie korespondencję ocenzonej z adnotacją obozu w Starobielsku; ostatni list przyszedł w marcu 1940 r. i była to ostatnia o nim wiadomość. Prawdopodobnie został stracony w Charkowie.

A. S. K. oraz jego siostra J. C. byli współwłaścicielami kamienicy położonej w W. przy ul. P., nr hip. (...) w udziałach po 'A części. Nieruchomość ta została przez nich opuszczona w 1939 r. w związku z działaniami wojennymi. Znajdujący się na niej budynek został niemal w całości zniszczony. Nieruchomość została objęta działaniem dekretu z dnia 26 października 1945 r. o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze m. st. Warszawy (Dz.U. nr 50, poz. 279) i z dniem 21 listopada 1945 r. przeszła na własność gminy W., a od 1950 r., w związku z likwidacją gmin - na własność Skarbu Państwa; z dniem 27 maja 1990 r. grunt ten stał się własnością Dzielnicy-Gminy W., a następnie - stosownie do art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 15 marca 2002 r. o ustroju m.st. Warszawy (Dz.U. z 2002 r., Nr 41, poz. 361, z późn. zm.) - własnością miasta W..

Postanowieniem z dnia 11 kwietnia 1947 r. Sąd Grodzki w W. orzekł o przywróceniu E. K. i J. C. w równych częściach niepodzielnie posiadania nieruchomości położonej w W. przy ul. P.. W posiadanie przedmiotowej

nieruchomości E. K. została wprowadzona w dniu 6 czerwca 1947 r. E. K. zmarła w dniu 31 marca 1960 r. J. C. zmarła zaś w dniu 5 lutego 1978 r. Spadek po niej nabyły z mocy ustawy dzieci: J. C., D. G., M. J. po 1/3 każdy z nich.

Pismem z dnia 28 lipca 2008 r., B.Inf. (...), Zarząd Główny Polskiego Czerwonego Krzyża, na podstawie kserokopii dokumentów przekazanych w kwietniu 1990 r. przez władze radzieckie stwierdził, iż A. S. K. figuruje na liście jeńców wojennych obozu w Starobielsku pod numerem (...) oraz w Księdze Cmentarnej Polskiego Cmentarza Wojennego w Charkowie wydanej przez Radę Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w 2003 r. w W..

Wnioskiem z dnia 30 października 2008 r. M. J., J. W., M. G., A. H., D. J., E. W. wystąpiły do Sądu Rejonowego w W. o uznanie za zmarłego A. S. K., syna A. i G. z K., ur. 21 kwietnia bądź 2 maja 1890 r. w W., ostatnio stale zamieszkałego w W. przy ul. P., z oznaczeniem chwili jego śmierci na dzień 9 maja 1946 r. oraz stwierdzenie nabycia spadku po nim na rzecz jego siostry - J. C. w całości.

Postanowieniem z dnia 8 lutego 2011 r. Sąd Rejonowy w W., uznał za zmarłego A. S. K., oznaczając chwilę jego śmierci na dzień 10 maja 1946 r. Postanowieniem z dnia 20 kwietnia 2011 r. Sąd Rejonowy w W. stwierdził, że spadek po A. S. K., uznanym za zmarłego z dniem 10 maja 1946 r., na podstawie postanowienia z dnia 8 lutego 2011 r., wydanego przez Sąd Rejonowy w W., sygn. akt I Ns (...), ostatnio stale zamieszkałym w W., przy ul. P., na podstawie ustawy nabyła: siostra J. C., z domu K., (córka A. i G.), w całości.

Decyzją nr (...) z dnia 16 kwietnia 2012 r. odmówiono J. W., M. J., M. G., A. H., D. J., E. W. ustanowienia prawa użytkowania wieczystego gruntu do spornej nieruchomości. W skład spadku po A. S. K. wchodzi udział (1/2) w nieruchomości położonej w W. przy ul. P.. Obecnie przedmiotowa nieruchomość włączona jest w granice działek oznaczonych w ewidencji gruntów: nr (...)/4 z obrębu (...), objętej księgą wieczystą KW (...) oraz (...)/5 z obrębu (...), objętej księgą wieczystą nr KW (...), przeznaczonych na parking.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Rejonowy uznał wniosek za niezasadny. Wskazał, że do oceny praw spadkowych należy stosować - obowiązujący w chwili i miejscu śmierci spadkodawcy - Kodeks Napoleona.

Obowiązywał on do dnia 1 stycznia 1947 r., tj. wejścia w życie dekretu z dnia 8 października 1946 r. Prawo spadkowe; art. XVIII Przepisów wprowadzających ten dekret również stanowił, że w sprawach spadkowych stosuje się prawo obowiązujące w chwili śmierci spadkodawcy, o ile przepisy w nim wskazane tego nie wyłączają.

Spadku po A. S. K. nie można uznać za wakujący ani za taki go poczytywać. Po pierwsze dlatego, że istniał spadkobierca porządkowy - siostra J. C., po drugie zaś z uwagi na to, że spadek, w skład którego wchodziła nieruchomości przy ul. P. w W., objęło już Państwo z mocy dekretu o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze W.. Sąd podkreślił, że spadku po A. S. K. nie uznano za wakujący orzeczeniem sądu, ani nie ustanowiono dla niego kuratora. Artykuł LIV przepisów wprowadzających Kodeks cywilny do przyjęcia dziedziczenia Skarbu Państwa wymaga z kolei, aby spadek był wakujący („uznania za wakujący”), a nie jedynie poczytywany za taki. Skoro spadku po A. S. K. nie można było uznać za wakujący lub bezdziedziczny w świetle przepisów Kodeksu Napoleona, to wniosek Skarbu Państwa - Prezydenta W. o zmianę postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po tym spadkodawcy, wydanego w dniu 20 kwietnia 2011 r. przez Sąd Rejonowy w W., nie mógł zostać uwzględniony.

Sąd Okręgowy w W., na skutek apelacji wnioskodawcy, postanowieniem zaskarżonym skargą kasacyjną zmienił postanowienie Sądu Rejonowego w ten sposób, że nadał mu w punkcie pierwszym treść: „stwierdzić, że spadek po A. S. K., uznanym za zmarłego z dniem 31 grudnia 1941 roku na podstawie postanowienia z dnia 31 listopada 1949 roku wydanego przez Sąd Grodzki w W. Oddział I Cywilny, sygn. akt I ZG (...), ostatnio stale zamieszkałym w W. przy ul. P. na podstawie ustawy nabyła siostra spadkodawcy J. C., zd. K. (córka A. i G.) w całości.”; oddalił apelację w pozostałym zakresie i orzekł o kosztach postępowania.

Sąd drugiej instancji wskazał, że apelacja wnioskodawcy usprawiedliwiała jedynie dokonanie modyfikacji chwili śmierci spadkodawcy przyjętej przez Sąd Rejonowy w W. w postanowieniu z dnia 8 lutego 2011 r. Wskazał, że za chwilę tę należy uznać dzień 31 grudnia 1941 r., a nie 10 maja 1946 r., co wynika wprost z

postanowienia z dnia 30 listopada 1949 r. Sądu Grodzkiego w W., odnalezionego w Archiwum w M., sygn. akt I ZG (...).

Sąd Okręgowy podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, że w niniejszej sprawie - zgodnie z art. LI przepisów wprowadzających kodeks cywilny - ma zastosowanie Kodeks Napoleona, obowiązujący w chwili otwarcia spadku. Zaaprobował również ocenę, że okolicznościach rozpoznawanej sprawy nie można uznać spadku po A. S. K. za wakuujący. Wynika to z faktu, że znani są jego spadkobiercy, jak również z tego, że w sposób domniemany przyjęli oni spadek, gdyż po upływie terminów przewidzianych w art. 795 KN wystąpili z roszczeniami do spadku. E. K. niewątpliwie wyrażał zainteresowanie spadkiem występując w dniu 18 czerwca 1949 r. z wnioskiem o stwierdzenie zgonu swojego męża i stosowne orzeczenie uzyskała.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach określonych w art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., wnioskodawca wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej zarzucił naruszenie:

- art. 233 K.C.K.P. w związku z art. LI ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. przepisy wprowadzające kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 94 ze zm., dalej: „p.w.k.c.”) w związku z art. XVIII dekretu z dnia 8 października 1946 r. Przepisy wprowadzające prawo spadkowe (Dz.U. Nr 60, poz. 329 ze zm., dalej: „p.w.p.s.”), przez ich niezastosowanie i przyjęcie, że jedynym spadkobiercą ustawowym A. S. K. jest jego siostra J. C., mimo że z powyższych przepisów jednoznacznie wynika, że pozostająca przy życiu żona zmarłego - E. K. (przy założeniu, że spadkodawca był bezdzietny) winna być spadkobiercą co do udziału V* spadku,

- art. 233 K.C.K.P. w związku z art. LI p.w.k.c. w związku z art. w związku z art. XVIII p.w.p.s., poprzez niewłaściwe zastosowanie (niezastosowanie), polegające na przyjęciu, że do spadku otwartego przed dniem 1 stycznia 1947 r. nie stosuje się przepisów dotyczących sposobu i terminu na objęcie spadku obowiązujących w chwili otwarcia spadku.

Drugą podstawę kasacyjną skarżący wypełnił zarzutami naruszenia: art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 zdanie pierwsze k.p.c., art. 361 i art. 13 § 2

k.p.c., art. 382 w związku art. 13 § 2 k.p.c., art. 378 § 1 w związku z art. 368 § 1 pkt 2 i art. 233 § 1 k.p.c. oraz art. 328 § 2 w związku z art. 361 i art. 13 § 2 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia prawa materialnego zmierzały do wykazania, że Sąd drugiej instancji, oddalając apelację wnioskodawcy, niewłaściwie przyjął, że do spadku otwartego przed dniem 1 stycznia 1947 r. nie stosuje się przepisów dotyczących sposobu i terminu na objęcie spadku obowiązujących w chwili otwarcia spadku, w tym art. 233 Kodeksu cywilnego Królestwa Polskiego (Dz.P.K.P z 1825 r., nr 10, poz. 41.3; dalej: „k.c.K.P.”) w związku z art. LI p.w.k.c. i art. XVIII p.w.p.s., co doprowadziło do błędnego uznania, że jedynym spadkobiercą ustawowym A. S. K. jest jego siostra J. C..

Zgodnie z art. 924 k.c. spadek otwiera się z chwilą śmierci spadkodawcy; moment ten ma decydujące znaczenie dla ustalenia prawa właściwego w sprawach spadkowych. A. S. K. został uznany za zmarłego z dniem 31 grudnia 1941 r. Jego ostatnim miejscem zamieszkania była W..

Z dniem 1 stycznia 1947 r. wszedł w życie Dekret z dnia 8 października 1946 r. Przepisy wprowadzające prawo spadkowe, co - stosownie do art. I tej regulacji - spowodowało utratę mocy wszelkich przepisów dotyczących przedmiotów unormowanych w prawie spadkowym, o ile przepisy Dekretu nie stanowiły inaczej. Rozdział II Dekretu dotyczył przepisów szczególnych dla obszaru mocy obowiązującej kodeksu Napoleona. Zgodnie z art. IX pkt 1 zawartym w tym rozdziale, uchylono art. 34 i 231-235 kodeksu cywilnego Królestwa Polskiego.

Zgodnie z art. 233 k.c.K.P, „jeżeli dzieci nie ma, a znajdują się krewni zmarłego małżonka, aż do stopnia czwartego włącznie, pozostały współmałżonek mieć będzie czwartą część spadku na własność. Gdyby zaś i do tego stopnia krewnych nie było, połowa spadku prawem własności do pozostałego małżonka należeć będzie. W jakim przypadku cały majątek po zmarłym małżonku przechodzi na własność do pozostałego przy życiu współmałżonka, przepisaniem jest w tytule o spadkach.”

Należy zauważyć, że pomimo uchylecia art. 233 k.c.K.P. mocą art. IX pkt 1 p.w.p.s., był on - zgodnie z przepisami intertemporalnymi - nadal stosowany do spadków otwartych przed 1947 r. Dekret w art. XVIII przewidywał bowiem, że w sprawach spadkowych stosuje się prawo obowiązujące w chwili śmierci spadkodawcy, o ile przepisy poniższe nie stanowią inaczej. Ponadto również art. LI p.w.k.c. przewiduje, że do spraw spadkowych stosuje się prawo obowiązujące w chwili śmierci spadkodawcy, o ile przepisy poniższe nie stanowią inaczej (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 21 grudnia 1965 r., II CR 479/65, niepubl.; z dnia 20 maja 1994 r. II CRN 34/94, niepubl.; z dnia 3 listopada 1998 r., I CKU 106/98, niepubl.; z dnia 19 maja 2016 r., IV CSK 80/16, niepubl.).

W świetle powyższych unormowań, należy zgodzić się ze stanowiskiem skarżącego, że Sąd drugiej instancji w zaskarżonym postanowieniu bezzasadnie pominął art. 233 k.c.K.P. - mimo podniesienia w apelacji zarzutu naruszenia tego przepisu - co doprowadziło do wadliwego uznania, że jedynym spadkobiercą ustawowym po A. S. K. jest jego siostra J. C.. Skoro - jak wynika z wiążących ustaleń faktycznych przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia - w chwili śmierci A. S. K. żyła jego żona - E. K., to nie mogła zostać ona pominięta w zaskarżonym orzeczeniu jako spadkobierca ustawowy.

Podniesionym w skardze kasacyjnej zarzutom nie można zatem odmówić słuszności.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

ke